

یادداشت

آشنایی با کدام خیام؟

در عرصه پژوهش‌های علمی و ادبی معاصر، خیام‌شناسی و خیام‌پژوهی اهل تحقیق را بسا معضلات و چالش‌های خاصی رو در رو کرده است. چندبُعدی بودن یک شخصیت

به‌طور عادی روال کار را برای شناخت و شناساندن او دشوار می‌کند اما این دشواری مادامی فزونی می‌گیرد که از صحت انتساب وجوه مختلف علمی، ادبی و... به شخص مورد پژوهش مطمئن نباشیم. در حوزه خیام‌شناسی بحث ما هنوز نمی‌دانیم که این همه عنوان، لقب و اعتبار صرفا منحصر به یک نفر است یا مختص دو و چه saja چند فرد مختلف. ما حتی به‌درستی نمی‌دانیم درباره کسی بحث می‌کنیم که نامش خیام بوده است یا خیامی؟ چنانچه مورد بحث فقط خیام عالم، ریاضی‌دان، فیلسوف، منجم و حتی شاعر بود قدری از پیچیدگی شناخت و معرفی او کاسته می‌شد. اما پیچیدگی نگاه در اشعار او-و اشعار منتسب به او-تو عود اندیشه در سروده‌هایش باعث دشوار شدن برقراری ارتباط معنادار بین سختگیری و وسواس علمی و تعهد دینی او شده و از طرف دیگر همین مساله در رساله‌ها و تولیدات علمی اش با تنوع، تلون و تالماّت روحی موجود در سروده‌هایش دیده می‌شود.

این ها باعث شده تا هر دسته از خیام‌شناسان از ظن خود یار او شوند و سرگذشتی مطابق الگوها و پیش‌فرض‌های ذهنی خود برای زندگی و سیر تحولی آثارش قائل باشند. به گونه‌ای که گاهی این قصه‌پردازی‌ها به‌شدت جانبدارانه می‌شود و در وادی افسانه و اغراق می‌افتند. اما به‌طور کلی می‌توان یک دسته‌بندی را از منظر خیام‌شناسان ذکر کرد: اول گروهی که به استاد شواهد از جمله اختلاف فاحش بی‌خصائل توحیدی موجود در اندیشه‌ها و رسالت خیام عالم با گرایش‌های لاداری و لذت‌گرایانه موجود در رباعیات خیام شاعر، حساب «عمر خیامی نیشابوری» دانشمند را از «علی خیام بخارایی» شاعر کاملا جدا دانسته‌اند و معتقدند از ترکیب این دو، شخصیتی جعلی در آذهان شکل گرفته است. گروه دوم خیام دانشمند را با سیراینده فقط بخش اندکی از انبوه رباعیات خیام یکی دانسته‌اند و معتقدند خالق رسالت‌ا ریاضی و فلسفی ممتازی مانند «جبر و مقابله»،

«فی‌الوجود»... و هرگاه از تحقیقات و تفکرات جانفرومای علمی خسته و ملال‌زده می‌شد بر سبیل تفنن پاره‌ای از پرسش‌های فلسفی بی‌پاسخ خود را در قالب رباعی بیان می‌کرد تا از سنگینی بار خاطرش کاسته شود. دسته سوم افرادی هستند که خیام عالم و شاعر را یکی می‌دانند و بر این باورند که خیام علی‌رغم آغاز رسالت علمی اش با نام آفریدگار یکتا و فردی که واجب‌الوجود یگانه را مصدر تمامی کثرات می‌داند در عین حال با نگاه پرسشگر و اعتراض‌گونه بر عالم هستی و نظامات سایه‌افکنده آن انگشت‌اعراض می‌گذارد. تفاوت دیدگاه گروه دوم و سوم این است که گروه دوم عملا خیام را فردی بسست ایمان و خالی از باور و اعتقاد دینی می‌دانند اما گروه سوم او را معتقد و پایبند به دین اسلام می‌دانند. در مجموع وجوه بسیاری از شخصیت پررمز و راز خیام بر عموم مکتوم مانده و هیچ منبع موثقی که بتوان بر پایه آن چهره‌ای دقیق و درست از او ترسیم کرد در دسترس نیست.

خیام شاعر

شاید کمتر شاعری به اندازه خیام مورد توجه پژوهشگران ایرانی و خارجی قرار گرفته باشد؛ به حدی که بالغ بر دو هزار کتاب، رساله و مقاله درباره خیام به رشته تحریر بر آمده است. طبعاً خیام دانشمند و ریاضی‌دان و فیلسوف، شخصیتی قابل دسترس‌تر و به واسطه آثار علمی و فلسفی اش قابل شناخت‌تر است. اما خیام شاعر به‌رغم کثرت پژوهش‌ها چهره‌ای مغشوش و کمتر شناخته‌شده دارد. چه اینکه شناخت وجه شاعری او مستلزم در دسترس بودن تمام رباعیات مسلم‌الصور او است، در حالی که رباعیات بسیاری منتسب به اوست که محققان نمی‌توان از صحت‌شان سخن گفت. برای مثال می‌توان به نسخ خطی مختلف برج‌مانده از او اشاره کرد که بعضا شامل ۱۵۰ تا ۶۰۰ رباعی است. البته مشابه این اختلافات کمی را از حیث کیفی هم در خلال رباعیات منتسب به خیام می‌توان مشاهده کرد. علت این حجم از اختلاف و عدم صحت نسبیت، این است که در زمان حیات وی هیچ‌سنگخی از اشعارش گردآوری و تدوین نشده است.

زندگی خیام

نام کامل او ابوالفتح عمر بن ابراهیم خیام، تولدش در حدود سال ۴۳۹ در ناحیه شادایاخ از توابع نیشابور در استان خراسان و درگذشتش بنابر روایات بین سالیان ۱۵۰ تا ۵۲۰ بوده است. تاریخ دقیق مرگ خیام به صورت یک معما باقی مانده و حتی عقیده‌ای مبنی بر مرگ وی پیش از سال ۵۱۵ وجود دارد. بعضی زادگاه او را استرآباد و برخی دیگر لوکر دانسته‌اند؛ اما ابوالحسن بیهقی-زندگینامه‌نویس و مورخ شهر- که در واقع در زمان حیاتش با وی ملاقات کرده، می‌گوید نیاکان خیام همه از اهالی نیشابور بوده‌اند. لقب خیام (به معنای چادردوز) به احتمال فراوان از پدر به او ارث رسیده است.

رباعی، رباعیات خیام و خیام‌وار

واژه رباعی مشتق از کلمه عربی «ربع» به معنای چهار است. در اصطلاح به بندی مرکب از چهار مصراع اشاره دارد که به سبب سادگی اسلوب و کوتاهی طول، عملا امکان بیان اثربخش، موجز و گزنده سخن را فراهم می‌کند. این قالب شعر که در میان شاعران ایرانی رواج و محبوبیت ویژه‌ای داشته و دارد، دویبیتی یا ترانه نیز نامیده می‌شود. رباعی در ابتدا دارای چهار مصراع هم‌قافیه بوده اما در دوران خیام با تغییراتی از این حیث مواجه شد به این نحو که فقط مصراع‌های اول، سوم و چهارم در آن دارای قافیه مشترک بودند که این خود موجب آزادی عمل بیشتر شاعر می‌شد. مساله حائز اهمیت در بررسی رباعیات خیام، کار دشوار تعیین رباعیات اصیل از غیراصیل است. خیام‌پژوهان برای کشف صحت رباعیات حقیقی به‌سنجه و معیارهای مختلفی اعم از سبک رباعیات، محتوای مشابه و نزدیکی به هم، زبان واحد و فاکتورهایی از این دست متوسل شده‌اند. اما هیچ کدام از این تلاش‌ها منتهج به استخراج یک نسخه واحد و اصیل از رباعیات خیام نشده است. اقبال و فراگیری اندیشه خیام باعث شده که شاعران زیادی پس از او به بخت‌آزمایی در عرصه ساخت رباعی به شیوه خیام دست بزنند و نتیجه اینکه به‌جرات می‌توان ادعان داشت تعداد رباعیات خیام‌وار به مراتب بیشتر از رباعیات خیام است.

فرهنگ

پدیده «نقش فروشی» در تلویزیون یکی از راه‌های کسب درآمد شده است

چند می‌گیری بازمی‌بدی؟

سیدمهدی موسوی تبار

روزنامه‌نگار

«پول نیست، اون بازیگرو ولش کن»، «بود چه نداریم، سوپر استار نمی‌خوام» و «این دختره بازیش خوب نیست اما باباش خیلی پولداره» اینها جملاتی است که ظاهرا دیگر شنیدنش تعجب کسی را هم برنمی‌انگیزد. ابتدا می‌گفتند در سینما چنین اتفاقی می‌افتد، حتی هنوز هم رسانه‌ها از بازیگرانی یاد می‌کنند که ستاره هستند اما با پول وارد سینما شدند و خودشان هم توانایی ماندن در سینما را ویژگی مثبت‌شان اعلام می‌کنند. می‌گفتند که «ب. ا. با پول به گل‌های داودی» آمده است. می‌گویند «پ. ب.» وضع مالی‌اش خیلی خوب بوده یا «م. م.» که ثروت زیادی دارد و البته فیلم جدی و قوی‌ای هنوز بازی نکرده است.

«نقش‌های دوم به پایین فیلم «محا کمه در خیابان» از بین شاگردان کارگاه آزاد فیلم انتخاب می‌شوند» این را کیمیایی سال‌ها قبل گفت و پس از انتخاب «م. م.» ش. ۵۰ این شائبه پیش آمد که این دو نفر با پرداخت پول آمده‌اند.

راه جدید درآمدزایی در تلویزیون؟

بعد از گذشت سال‌ها اما این پدیده به تلویزیون هم رسیده است؛ تلویزیونی که مدیرانش از یک طرف شبکه‌ها و کارمندانش را اضافه می‌کند و با هر پنهانی درآمدزایی می‌کند و از آن طرف هم مدام فریاد «پول نداریم، پول نداریم سر می‌دهد.» این راه را یکی از شیوه‌های درآمدزایی می‌دانند. نام دیگر این معضل که گریبان حرفه بازیگری را گرفته و بسیاری از بازیگران باسابقه را وارد به اعتراض کرده است، «بازیگر- اسپانسر» است. نقش فروشی نوعی دلالی است که برخی افراد از طریق خریدن نقش‌ها در پروژه‌های مختلف دعوت به بازی می‌شوند! برخی تهیه‌کنندگان از این کار دفاع می‌کنند و این راه را برای کمک به بقیه بازیگران انتخاب می‌کنند. درواقع از جیب بازیگر پولدار و علاقه‌مند، حقوق بازیگران دیگر را می‌دهند. تهیه‌کنندگان دیگری هم معتقدند وقتی پول نیست هر زامی که ما را به پول برسانند، درست است. در این میان گروه دیگری از بازیگران هستند که اتفاقا پول می‌دهند و جالب است که این پدیده را به‌طور کلی رد می‌کنند.

مجری سلبریتی

در روزهای اخیر اعتراضات به حضور متعدد و غیراصولی

چارسو

نجمید پرویز پرستویی از سریال شبکه سه

با پخش ۱۰ قسمت از سریال «برادر جان» به کارگردانی محمدرضا آهنج، نویسندگی سعید نعمت‌ال‌ه و تهیه‌کنندگی محمدرضا شفیعی، پرویز پرستویی در پیامی به عوامل و بازیگران این سریال گفت: «هرشب با دیدن سریال «برادر جان» بغض می‌کنم، اشک‌هایم جاری می‌شود، نقسم بند می‌آید و همه این اتفاقات حال من را خوب می‌کند! دست‌م‌ریزاد به شما که مثل همیشه دست روی موضوعاتی می‌گذارید که بستری می‌شود برای یادآوری چیزهایی که دارد از یادمان می‌رود. حرف بسیار است؛ فقط خواستم بگویم هرشب لحظه‌شماری می‌کنم سریال «برادر جان» پخش شود تا لذت تماشای آن را ببرم. کاش آنقدر پول داشتم و به تلویزیون می‌دادم تا بین کار شما آگهی پخش نکند.»

سریال «برادر جان» هر شب ساعت ۲۰:۳۰ از شبکه سه سیما در حال پخش است. در خلاصه داستان سریال «برادر جان» آمده است: «برادری، برابری و جان‌فشانی سه برادر که زبانش است و خدا و خلق از آنها در آسایش، به ناگه دچار حادثه‌ای می‌شود که نامش حق الناس است.»

بازیگران این سریال عبارتند از: علی نصیریان، حسن پورشیرازی، آفرین عیسیی، حسام منظور، کامران تفتی، نسیم ادبی، سعید چنگیزیان، سجاد افشاریان، جلیل فرجاد، شیوا ابراهیمی، مارال فرجاد، ندا جبرائیلی، آرش فلاح‌پیشه، فتح‌الله تاج‌تهرانی، محبوبه صادقی، علی آهنج و با حضور لعیا زنگنه.

مریم امیرجلالی، بازیگر (گفت وگو با ایسکانیوز)
«همه ما هنرمندان به نوعی سرکار هستیم و خودمان را فریب می‌دهیم. تمام اساتید هنر که عمرشان را در این حرفه صرف کرده‌اند بیکار کنج خانه نشسته‌اند و در دیوار را تماشا می‌کنند، چرا؟ چون این هنرمندان پول ندارند به فلان تهیه‌کننده یا کارگردان بدهند تا نقش بگیرند. متأسفانه آب از سرچشمه گل آلود است و ما هر چه بگوییم هیچ فایده‌ای ندارد. چون ما پول‌های کلان نداریم بدهیم باید از سینما و تلویزیون محو شویم و آقای فوتبالیست یا جوان‌های دیگری که پول خرج می‌کنند جلوی دوربین می‌روند.»

فخرالدین صدیق شریف، بازیگر (گفت‌وگو با جام‌جم)
«در عرصه هنر بعضا آدم‌هایی وارد این حوزه شدند که پیشش، سواد، درک و دانش این کار را ندارند و در واقع آدم این کار نیستند فقط برای شهرت وارد این عرصه شده‌اند. آنها حتی پول می‌دهند و نقش می‌خرند تا بتوانند به شهرت برسند! هم اکنون نقش فروشی مدت‌هاست که باب شده و همین دلیلی برای کم‌کاری پیشکسوتان شده است.»

عزیزالله حمیدنژاد، بازیگر (گفت‌وگو با ایسنا)
«متأسفانه نگ درباره نقش فروشی زیاد شنیده‌ام. بعضی از آثار را که نگاه می‌کنم مشخص است که نقش به‌صاحب‌نقش سپرده نشده است، یعنی آن نقش به آدم شایسته‌ای سپرده نشده است و اجرای بازی داد می‌زند که به نوعی گزینش شده است که انگار پشت‌پرده مسائل مالی تعیین‌کننده بوده است. به عقیده من بودجه لازم برای استانداردسازی تولید باید تأمین شود اما صرفا کمبود بودجه در تلویزیون عاملی برای نقش فروشی نیست که باعث شود نقش فروشی رواج پیدا کند، کارگردان باید تلاش کند استعداد‌های جدیدی کشف کند. کشف استعداد خرد یک حرفه و هنر ویژه‌ای است. نقش فروشی هم آسان‌ترین و کوتاه‌ترین راه است که این روزها انتخاب می‌کنند و این به کل کار آسیب می‌زند.»

کوروش زارعی، بازیگر
«این روزها کسانی که بازیگر نیستند و تخصص ندارند یا بر اثر خریدن نقش یا ارتباطات دوستی و آشنایی وارد این

حوزه می‌شوند پس از مدتی خودشان متوجه می‌شوند که این کاره نیستند و به تدریج از این عرصه خارج می‌شوند.

متأسفانه مقوله اسپانسر مالی در بازیگری وجود دارد و کسانی نیز هستند که از وضعیت اقتصادی کشور سوءاستفاده می‌کنند و با معرفی اسپانسر نقش خود را در اثر هنری دریافت می‌کنند.

در چنین شرایطی همکاران و هم‌صنفی‌های ما نباید به پذیرفتن این کارها تن بدهند. به دلیل اینکه من ۲۵ سال در بازیگری سابقه دارم کسی جرات پیشنهاد پرداخت پول برای خریدن نقش به من ندارد. از طرفی من هم در زمره چنین کسانی قرار ندارم که با پرداخت پول نقشی را برای خود خریداری کنم. با قریحه‌ای که خداوند به من عطا کرده است و با تلاش و زحمت نقش‌های خود را در بازیگری ایفا می‌کنم.»

فرحناز منافی‌ظاهر، بازیگر
«بارها برای حضور در مجموعه‌ای با من تماس گرفته شده و سپس خبری نشده و در واقع نقش را به شخصی

دیگر که علاقه داشته و حاضر به هزینه بوده، فروخته‌اند. ریشه اصلی بسیاری از مشکلات اقتصاد است. باید به تهیه‌کننده‌ها پول داده شود تا با خیال راحت دست به ساخت آثار بزنند. در سریال «گذر از رنج‌ها» ایفای نقش کردم و با وجود اینکه مدتی طولانی از ساخت آن می‌گذرد دستم‌زد را نداده‌اند و می‌گویند هنوز پول نگرفته‌ایم. برخی آثار را نگاه می‌کنیم و می‌بینیم که بعضی انتخاب‌ها توهین به دیگر بازیگران است. تهیه‌کننده‌ها که به دلیل کمبود بودجه حاضر به فروش نقش‌ها هستند شاید چاره‌ای نداشته باشند اما این مساله باعث شده بازیگران قدیمی ما بیکار و نابازیگران در عرصه بازیگری وارد شوند.»

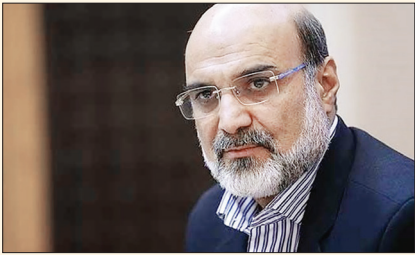
فریبا کورنی، بازیگر
«به دلیل مشکلات مالی؛ تهیه‌کننده به فکر این نیست که کار فرهنگی انجام دهد. دغدغه‌اش برگشت سرمایه است. او ترجیح می‌دهد بازیگری را بیابرد که با پول نگیرد یا کم بگیرد یا پولی هم بدهد.»

درجه‌بندی سنی فیلم‌ها وانجمن روانپزشکان

در پی نامه رئیس انجمن علمی روانپزشکان ایران به رئیس سازمان سینمایی و اعلام آمادگی جهت همکاری و ارائه تجربیات، ابراهیم داروغه‌زاده معاون نظارت و ارزشیابی سازمان سینمایی با بیان اینکه از همکاری صاحب‌نظران در این حوزه استقبال می‌کنیم، گفت: «آیین‌نامه درجه‌بندی سنی فیلم‌ها که ۱۰ اردیبهشت‌ماه ابلاغ و منتشر شد، حاصل همفکری صاحب‌نظران این حوزه بوده که قرار است یک‌سک‌شورا با تخصص‌های مکمل، درجه‌بندی سنی فیلم‌ها را از تابستان آغاز کنند.» وی تأکید کرد: «حضور نهاد‌های تخصصی غیردولتی در شورای رده‌بندی سنی فیلم قطعاً موثر خواهد بود.» در آیین‌نامه «درجه‌بندی سنی فیلم‌های سینمایی» آمده است: «پیشگیری از هرگونه آسیب به مخاطبان اعم از کودکان، نوجوانان و جوانان براساس موازین تربیتی، اخلاقی و باورهای اجتماعی، به‌عنوان ضرورت صنعت تصویر شناخته می‌شود. اهمیت این موضوع بدان خاطر است که‌گاه نمایش‌رفتار و گفتار شخصیت‌های منفی یا رخدادهایی که متضمن خشونت، ترس و مضامین مشابه هستند، برای برخی گروه‌های سنی نامناسب است، لذا اطلاع‌رسانی، طبقه‌بندی آثار و توصیه‌های آگاهی‌بخش با انواع روش‌ها ضروری به‌شمار می‌رود. نظام درجه‌بندی سنی فیلم‌ها، معیار مناسبی برای خوب یا بد بودن محتوای آثار نبوده و صرفاً هدایتگر مخاطبان در تشخیص مطابقت آثار با موازین تربیتی و روحی- روانی است و به همین منظور تبیین و ابلاغ می‌شود.»

تذکر رئیس رسانه‌ملی به شبکه‌های ۳ و ۵

در جلسه شسورای معاونان و مدیران سیما، عبدالعلی علی‌عسکری، رئیس سازمان صداوسیما به مدیران دو شبکه تلویزیونی تذکر جدی داده است. این خبر را سیداحسان قاضی‌زاده هاشمی در گفت‌وگویی کوتاه با تسنیم تأیید کرده است.

این تذکر درحالی داده شده که قاضی‌زاده هاشمی اظهار کرد مشکلات سبک‌زندگی بازیگر-مجری که در صفحه شخصی خود تصاویر غیرمتعارف با سگ به نمایش گذاشته بود که البته فقط مختص شبکه پنج نیست و موارد دیگری از سلبریتی‌هایی که هم‌اکنون روی آنتن شبکه سه برنامه دارند، مشاهده شده است.

این عضو شسورای نظارت بر صداوسیما تأکید دارد: «بنابر پیگیری‌هایی که انجام شد، رئیس سازمان صداوسیما در جلسه شسورای معاونان و مدیران سیما نسبت به این موارد تذکر جدی داده است. قرار شده یا این افراد رفتار و سبک زندگی‌شان را اصلاح کنند و در قاب تلویزیون به فعالیت خودشان ادامه دهند یا اینکه در مقام مجری تلویزیونی جایگاهی نخواهند داشت.»

وی با اشاره به اینکه سلبریتی‌ها برای حضور روی آنتن تلویزیون باید خودشان را با چارچوب رسانه‌ملی تطبیق بدهند، خاطرنشان کرد: «همان‌گونه که رسانه ملی جلوی یکی از سلبریتی‌ها را برای اجرای یک برنامه تلویزیونی ویژه افطار گرفت و تصمیم درستی هم بود، همین رویه را ادامه بدهد و قبلا هم گفته‌ام ضابطه‌مند شدن سلبریتی‌ها به ورطه حاکمیت سلیقه‌نرود.»